

Herman Vuijsje

Tot hier heeft
de Heer
ons geholpenOver godsbeelden
en goed gedrag

WIRVVING CONTACT

Herman Vuijsje
betreurt de
teloorgang van God

Wie neemt Gods taken over?

Herman Vuijsje:
Tot hier heeft de Heer ons geholpen.
Over godsbeelden en goed gedrag
Contact, €24,90.

'GOD WOONT in je hartje' – dat is het godsbeeld waarmee ik ben opgevoed: we waren thuis christelijk, maar erg vrijzinnig, en in wezen was voor ons de maat van alle dingen het geweten van de mens die, naar het woord van de graag en in die kringen vaak geciteerde Anne Frank, uiteindelijk goed was.

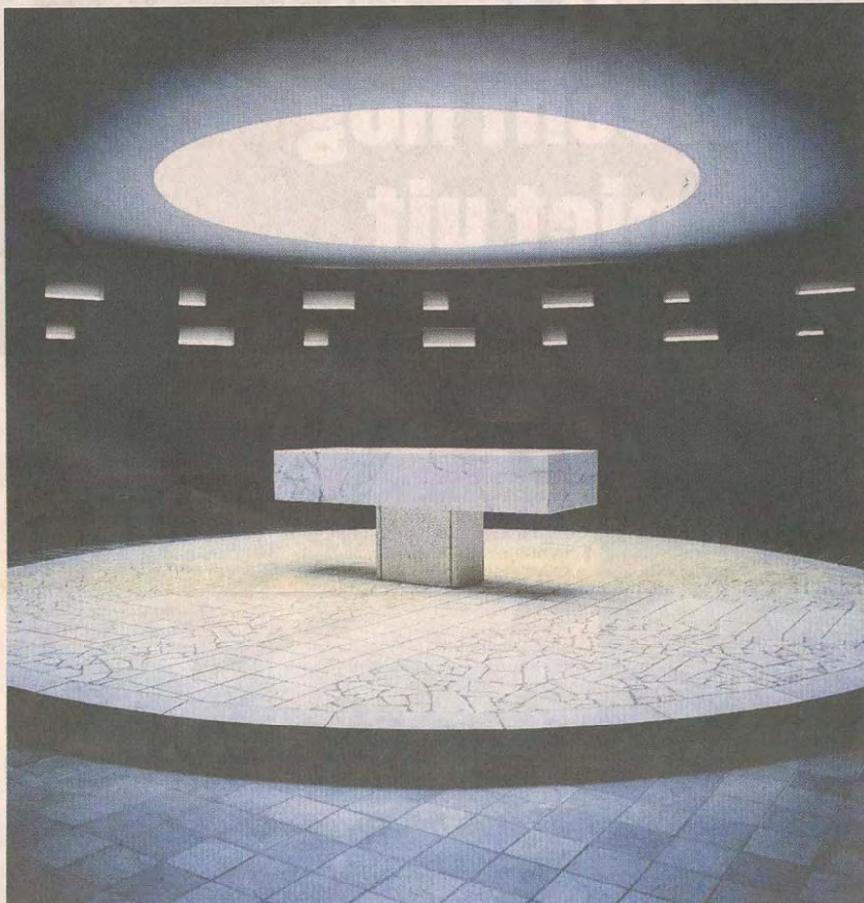
Herman Vuijsje is opgevoed zonder God. Hij was tien toen hij voor het eerst in een (gereformeerde) kerk kwam, en alleen omdat daar de jaarlijkse Dodenherdenking was. Het zei hem zo weinig dat hij er, zoals blijkt uit de inleiding bij zijn boek over God, eigenlijk geen herinnering aan heeft bewaard. Hij zou ook later nooit aan hem (voor insiders: Hem) verslingerd raken, hij is atheïst.

Niettemin is hij God op de voet blijven volgen, want zijn nieuwe boek is zo ongeveer een biografie van hem. Wie het leest als niet meer dan dat, komt bepaald niet van een koude kermis thuis of bedrogen uit, want de lezer krijgt van Vuijsje een complete, met souplesse geschreven opfriscursus over Gods huidige staat, in zijn nadagen, en hoe het zo ver met hem heeft kunnen komen. Wie een paar jaar *Trouw* niet heeft gelezen, is op de laatste pagina van *Tot hier heeft de Heer ons geholpen* toch weer helemaal bij: over ontkerkelijking, 'ietsisme' en zelfs over de dood in wezen en tijd.

Een evaluatie van God door een atheïst, is dat niet zoiets als de wijngids van een geheelonthouder, een handleiding marathonloper van een rolstoelrijder, een inleiding bergbeklimmen door iemand met hoogtevrees? Inderdaad, maar dat kan een voordeel zijn: de buitenstaander kijkt met een frisse, verwonderde blik naar verschijnselen die de insider als vanzelfsprekend voorkomt.

Dat blijkt ook uit dit boek: Vuijsje analyseert scherp en niet zelden geestig de religieuze fenomenen van deze tijd, waarvan het meest in het oog springt 'de vervrolijking van God', de reducering van het opperwezen tot een soort emotionele ANWB en een relationele eerste hulp bij ongelukken, die vooral wil bewerkstelligen dat wij onszelf goed voelen: weg met de straffende, wrekende God!

Soms bekriipt de lezer het gevoel dat de schrijver enig heimwee heeft naar die oude God, zoals wanneer hij half schertsend voorstelt dat de doodbidders met hun zwarte pakken en uitgestreken gezichten rond het doodsbed van Jan Siebelinks vader uit hoofde van Monumentenzorg met subsidie in stand gehouden moeten worden, omdat ze 'la Hollandse profonde' vertegenwoordigen, het ware Holland, de ouderwetse kern van de natie. Nu de christelijke gods-

De Sint Nicolaaskapel in Amsterdam, in wat Vuijsje Gods nadagen noemt.

FOTO JEAN-PIERRE JANS

dienst zijn tanden heeft verloren, vergeet men licht hoe gruwelijk en onderdrukkend, benepen en onverdraagzaam die vaak ook was.

Het centrale vraagstuk in het boek is: wie of wat neemt de rol van God over na het aftreden van God? Nu hij een mummelende grijsaard is geworden, met wie iedereen in het kader van ietsisme naar eigen goeddunken op de loop kan gaan, is God óók afgedankt als moreel kompas, als instantie die er in Vuijsjes woorden toch maar voor zorgde dat een ander met zijn fikken van je fiets en je vrouw afbleef. 'Het nieuwe zachtvaardige godsbeeld voldoet uitstekend aan de troostende en zingevingkant van religie,' schrijft hij, 'maar heeft voor het andere aspect – moreel vermaan en gewetensbevestiging – weinig te bieden'.

Is dat nodig? Moet het geweten worden bevestigd door een hogere macht, een instantie buiten en boven onszelf, een herkenbare morele koddebeier? Zelf heb ik het hoogste vage beeld van een God op verre afstand, waarmee ik opgroeiende, niet als minder moreel dwingend ervaren dan dat wat orthodoxe kinderen werd bijgebracht; sterker, het leek dwingender, want

per slot van rekening konden wij nooit de schuld voor ons falen op hogere machten gooien, maar was alles waarin je faalde, 'uiteindelijk' je eigen schuld. En er was heel wat om in te falen! Zo hoorden wij 'reim' te zijn 'in gedachten, woord en daad'. Ga er maar aan staan als twaalfjarige jongen. Als surrogaat-God hadden wij Albert Schweitzer,

Hij zorgde er toch maar voor dat een ander van je fiets en vrouw afbleef

die met zijn witte manen en druip-snor wel een beetje op hem leek, en die diep in het Afrikaanse oerwoud de negers genas en voor hen Bach op het orgel speelde. Zijn voorbeeld inspireerde je tot naastenliefde en wat we nu solidariteit noemen.

In een groot deel van zijn boek lijkt Vuijsje bijna wanhopig op zoek te zijn naar zulke remplaçanten van God. Want iets of iemand zal de leidraad toch moeten oppakken, willen wij niet vervallen tot totale normloosheid en zelfzuchtigheid. De schrijver ontkent ten stel-

ligste dat hij een moralist is, maar we kennen hem in elk geval als een man die zich zeer bekommert om de hedendaagse moraal en die als heraut van 'Nieuw Flinks' al lang voor Pim Fortuyn de vrijblijvendheid van de moderne sociaaldemocratie gispde en haar herinnerde aan haar historische plicht normen en waarden te handhaven.

In die tijd wees de ongelovige VVD-leider Frits Bolkestein op het belang daarbij van de christelijke traditie, waarmee hij deed denken aan de filosoof Immanuel Kant, die niets met God op had, maar vond dat zijn oude huisknecht wel een God moest hebben. 'Anders kan de arme kerel niet gelukkig zijn.'

Het zou flauw zijn Vuijsje een zelfde hautaine mentaliteit aan te wijven (godsdiens als kalmerende opium voor het volk), maar toch blijft steeds de vraag waarom hij zo hardnekkig hecht aan een haast heilige morele instantie.

Veel verder dan de jaarlijkse Dodenherdenking komt hij daarbij niet. Die zou dan niet zozeer, zoals nu vaak het geval is, in het teken moeten staan van de strijd tegen racisme en discriminatie, milieu of andere politiek correcte items,

maar van de eenvoudige vraag: wat zou ik toen gedaan hebben? Het oude, strikte zwart-witschema van goed en kwaad in 1940-1945 biedt daarbij minder aanknopingspunten dan het idee dat Nederland in die jaren overwegend 'grijs' was. Juist in dat grijze gebied werden dagelijks kleine, maar ingrijpende morele keuzen gemaakt.

En Sinterklaas dan? Vuijsje is een kenner van de traditie van de goedheiligman en hij betreurt het dat die dezelfde weg is opgegaan als God: net zo'n oude slapjanus die alles maar goed vindt en de kinderen niet de les wil lezen, omdat hij tegenwoordig nota bene 'zelfstout' is of zelfs wil fuseren met de oubolige handelsreiziger Santa Claus. Nou moe! Eigenlijk staat dus ook de schrijver aan het eind van het boek met lege handen. O God, er is geen god! Behalve die 4 en 5 mei, onze eigen moderne 'lijdenstijd', is er eigenlijk niets meer dat wij delen aan zedelijke ijkpunten – de een spiegelt zich aan moeder Teresa, een ander aan Jos Brink of aan Bob Geldof, Nelson Mandela, Al Gore, majoor Bosshardt, Oprah Winfrey en zo is een heel panopticum aan morele iconen beschikbaar – alles is goed. Is er eigenlijk behoefte daar uniformering en standaardisering in aan te brengen, zoals Vuijsje heilzaam lijkt te vinden?

Het zwakke aan zijn boek is het onuitsproken uitgangspunt dat het vroeger onder het religieuze regime beter gesteld was met de moraal in de samenleving. Waarom zouden we anders weer een nieuwe God, of god of Grote Akela-wijdoen-ons-best nodig hebben? We zijn door de ontkerkelijking meer op onszelf teruggeworpen – god woont, nu zonder hoofdletter, alleen nog in ons hartje – en moeten ons daardoor voortdurend, en zonder ons zedelijk besef aan een hogere macht te kunnen uitbesteden, afvragen wat het juiste is om te doen. Maar dat we daarin nu minder slagen dan toen we nog naar de kerk gingen, valt niet in te zien. Het barst van de solidariteit, liefdadigheid, mantelzorg, vrijwilligerswerk. En waren we als kerkganger vroeger minder slecht dan nu als agnost of ietsist? Was er toen soms minder hebzucht, hardvochtigheid, bedrog of inest – om van oorlog nog te zwijgen?

Zelf had ik ooit de illusie dat je, één stap verder dan een vrijzinnig christendom, God helemaal niet meer nodig zou hebben, omdat de mens dan als zijn eigen hoogste morele autoriteit zou optreden: het humanisme als eindstation van emancipatie. Dat de wereld daarvan flink zou opknappen, was rijkelijk idealistisch gedacht, maar Vuijsje lijkt te veronderstellen dat we erop achteruit zijn gegaan en dat is rijkelijk pessimistisch gedacht. Tot hier, en nu, heeft de Heer ons gebracht en we gaan monter verder zonder hem!

JOHN JANSEN VAN GALEN